EXCURS LA ONTOLOGIA SENSULUI TEXTUAL. ESEUL STĂNESCIAN

Luminița CHIOREAN
Universitatea „Petru Maior" Târgu-Mureş

Abstract: *'Digression to the ontology of textual meaning Stănescu's essay' is a hermeneutic interpretation, motivated by the recognition of essay as a literary distinctive genre: a discoursive structure, as a result of "stellary intelligence". In order to prove that essay-writing is a meta-world, a cultural palimpsest, we have analysed the following aspects: (1) epistemic solution (key) for those poetic theories encountered in philosophical themes that concern both genesis and structure of meaning; (2) the complexity of those methods that are approached in the hermeneutic interpretation of the concept in essay-like genre; (3) the hermeneutic dimension of essay-like meaning.*
Key words*: discoursive structure, epistemic solution, hermeneutic interpretation*

1. Discurs - „eveniment" **vs Text -** „secvență lingvistică". Eseul este un construct discursiv (produs al *inteligenței stelare*). *„În opera literară* [n.n. eseul, firesc este considerat literatură!], *discursul își desfăşoară denotația ca o denotație de rangul doi* [n.n. referința desfăşurată: metaforică], *în favoarea suspendării denotației de prim rang* [n.n. referința suspendată: literală] *a discursului."*[1] Rolul textului / textelor constă în concentrarea sensului la nivelul discursului:*„Sensul este ceea ce spune propoziția; referința sau denotația, acel ceva despre care este spus sensul."* [2] Subscriem la gândirea lingvistică conform căreia: *„Sensul rezultă în şi prin text - discurs ca unitate de vorbire concretă + / - expresia sensului, adică: <u>desemnare şi semnificare</u>* [s.n.]"! [3] Recunoaştem (aici) ceea ce Eugen Coşeriu numea *sens textual*, concept folosit de noi în interpretarea discursului eseistic stănescian. Textul presupune competențe expresive[4], ce concură spre definitivarea identitară a discursului şi spre inventarierea acestuia ca gen, specie: *„Prin text, nu înțeleg numai [...] scriitura, [..] înțeleg, în mod prioritar, <u>producerea discursului ca operă</u>."* [5]

Într-o lingvistică a textului, având ca sistem de referință sensul, importantă este „conexiunea intimă" între teoria limbajului şi cea a literaturii: *„Planul textului este <u>dublu semiotic</u>, deoarece în acest plan un semnificant şi un semnificat de limbă constituie o primă serie de relații, urmată de altă serie, în care semnificatul de limbă devine la rândul său „semnificant" pentru conținutul textului sau „<u>sens</u>". Semnificantele lingvistice* (de reținut!) *constituie partea materială a textului literar, fiind tocmai partea materială – „semnificantul" - al altui semn, al cărui „semnificat" este <u>sensul textului</u>.* Textul / textele, ca secvențe lingvistice, sunt considerate „„vehicul pentru o semnificație", pe un alt plan, pentru sensul, care trebuie „căutat" şi „descoperit"[6] Sensul textual este rezultatul unui proces cognitiv la nivelul discursului, fiind vorba de „natura procesuală, interpretativă, deschisă a sensului"[6] sau dimensiunea hermeneutică a sensului [4].

2. Despre metoda de interpretare a textelor eseistice. *Discursul* este un *eveniment*: locul în care „se pe-trece" sensul textual printr-o activitate laborioasă de compunere sau de „dispunere" în izotopii, care face dintr-o operă literară un comportament lingvistic.

Codificarea izotopiilor este specifică discursului care le vehiculează. Receptăm astfel codul specific genurilor literare care reglează *praxis*-ul textului (comportamentul lingvistic, actele de limbaj). Interpretăm opera, discursul ce o produce, ca o individualitate: „[...] *experiența se ocupă de cazul izolat, pe când ştiința constă în cunoaşterea generalului,*

BDD-A5413 © 2006 Universitatea din Pitești
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-26 23:10:45 UTC)

iar activitatea practică şi rezultatul ei [s.n. producerea] *au loc întotdeauna în domeniul individualului*[s.n.]"[7] Prin urmare: *„[..] a produce înseamnă a produce singularităţi* [s.n.]: *în schimb, o singularitate, inaccesibilă considerării teoretice care se opreşte la ultima specie, este corelatul unei faceri."* [8] Interpretarea unei opere înseamnă: (a) a etala lumea, R-Textele, la care face referinţă spiritul eseistic, în virtutea izotopiilor de conţinut şi gândire (metasememe şi metalogisme); (b) a interpreta din punctul de vedere al ductului discursiv; (c) „a detecta" originalitatea, stilul eseistului. Finalitatea interpretării ar consta în impunerea *genului eseistic* aclamat în / de *postmodernitate.* Se impune aşadar o interpretare a sensului textual eseistic, încât e posibil să ne hazardăm într-un *excurs la ontologia sensului*. Eficientă în relevarea *sensului textual* e interpretarea hermeneutică, metodă solicitată pentru:
[A] soluţionarea epistemică a teoriilor poetice prezente în tematizările oferite asupra realului îndeosebi de interpretările filosofice (antică, occidentală, contemporană);
[B] complexitatea de metode abordate într-o interpretare hermeneutică înspre validarea şi impunerea, ca teorie literară, a conceptului de *gen eseistic* (am optat pentru coroborarea, la nivelul itemilor sumativi ai codului poetic, a informaţiilor obţinute, ca itemi formativi, în urma *analizelor textuală* şi *conversaţională* sau a *dialogismului* – codul lingvistic, respectiv, *analiza stilistică* – codul retoric, semnificanţă relevantă în procesul semiozic.)
[C] dimensiunea hermeneutică a *sensului estetic* (argumentat, în textul poetic şi eseistic stănescian, prin *sensul hiperdens* ca suma actelor verbale de cultură) concentrat în estetica discursului eseistic (în cazul stănescului: *o estetică a poeziei*).

Mai întâi, vom răspunde întrebărilor: *de unde şi de ce inserţia comunicării* (cu variante la nivelul limbajului) *în epistema filosofică actuală?* Chestiunea are în vedere atât *geneza*, cât şi *structura sensului*. Altfel spus: probăm metoda hermeneutică printr-un discurs teoretic asupra fenomenelor semiozice în urma cărora vom avea semnale reale ale contextelor[9] culturale fuzionânde la nivelul structurii discursive a eseului, ca texte (interpretări, adnotări, marginalii, adăugiri, interpelări, polemici, glose etc.) la o estetică. Astfel vom apela la un excurs *epistemic* de actualitate, prin care filosofia occidentală anunţă tematizarea comunicării. Prin extrapolare, considerăm analiza discursului eseistic stănescian drept aplicaţia ideală la o teorie a comunicării literare.

În schematizarea epistemică a istoriei filosofiei occidentale, Aurel Codoban [2001] lua ca reper filosofia greacă: trilema lui *Gorgias* sau *Despre retorică*, dialog care, pe lângă aspecte majoritar retorice, dezbate relaţia *ontos - gnoză* formulată prin alternativele tematice ale negării realităţii: mai întâi, *nu există nimic*; apoi, *chiar dacă ar exista, nu putem cunoaşte*; în fine, *chiar dacă putem cunoaşte, nu putem comunica*. Se remarcă însă rezolvarea principiului ontic numit prin *„ceea ce este ... cu putinţă"* [Noica]: adică *arhé*! *„Ceea ce este"* se regăseşte, în filosofia modernă, prin *real*, respectiv în filosofia actuală, prin *semnificabil*. Pentru conceptele care trimit la o etică a spiritului uman, dialogurile platoniciene se impun în cultură (îndeosebi, în cea europeană) asemenea unei *arhi-scrieri.*

Sintagma ontică platoniciană *„ceea ce este"* se manifestă generos prin adăpostirea a trei instanţe (concepte fundamentale definite în trei etape ale filosofiei occidentale), şi anume: *lucrul, ideea, semnul*, manifestându-se la nivelul unui *ontos,* al unui *gnosis,* respectiv al *textului*! Tematizarea antică a *existenţei* (*óntos*) sugera că, în Lume, există *ceva*-ul care se succede sacrului, un absolut, un centru desemnat prin invariantul unei prezenţe, ca *eidos, arhé, telos, energeia, ousia,* adică : *esenţă, existenţă, substanţă, subiect,* mai târziu,

BDD-A5413 © 2006 Universitatea din Piteşti
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-26 23:10:45 UTC)

până într-o „modernitate târzie", despre acelaşi centru, vorbindu-se în alţi termeni: *aletheia, transcendentalitate, conştiinţă, Dumnezeu, om*. Tematizarea *cunoaşterii* impune limitarea realului la ce este cunoscut: *a fi înseamnă a fi cunoscut*! Tematizarea actuală a *comunicării* recunoaşte realul la nivelul limbajului: *a fi înseamnă a fi comunicat*, exprimabil în limbaj! Lumea e un topos plin de *semne*[10]! Fiecare semn fiind angajat în dialog cu eul, constatăm că: „[...] *întreaga viaţă a omului este* [...]*imposibilă fără semnificaţii"*[11] Problema de actualitate a filosofiei rămâne natura limbajului ca mijloc de cunoaştere a Lumii: care e relaţia dintre limbaj şi realitate (lucruri)? Care e natura limbajului în raport cu socialul?

[I] ***Tematizarea platoniciană*** susţine cunoaşterea lumii aşa cum ni se prezintă, bineînţeles restrictiv, prin opoziţia *transcendenţă* (esenţă, imaginal) – *lume sensibilă* (aparenţă), relevantă prin modelul *mimetic* aristotelian. Fiecare din tematizările în discuţie urmează o anume maieutică. Astfel, tematizarea platoniciană despre *ontos* apelează la *conversaţie* (situaţie ce merită a fi consemnată ca perspectivă pragmatică) construită pe *logică*, tematizarea despre cunoaştere, la *semiotică* sau *semiologie*, cea despre comunicare, care e de interes şi pentru postmodernitate, face apel la *hermeneutică*.

[II] Pentru a doua tematizare, lumea înseamnă *cunoaştere* finalizată prin modelul *lumilor posibile* (cf Leibnitz: *monada*, cu derivatele: *morfologic, structural, fenomenologic*). Lumea e „sfera", în care cuvântul, luându-şi prerogativele comunicaţionale, va fi el însuşi gândit ca „ *sferă care se contemplă pe sine"* (Stănescu)! Având incertitudini, în relaţia cu ontosul, gnoza va aclama *semnul* ca intermediar cu Lumea. De la stoici, care au impus *modelul trihotomic al semnului*, (*signifiant – signifié - conjunctura*), formulând în acelaşi timp şi o primă *semiologie* situată între *logică* şi *gramatică*, dar tinzând mai mult spre *logică,* ordinea existenţei, a gândirii şi a rostirii se află dimpreună. Apoi neoplatonicienii, Sfântul Augustin, logicienii, scolasticii, Locke, Leibnitz, Hume, Vico, Diderot, logica matematică vor contribui la disciplinarea ei ca teorie generală. Definirea semnului şi mecanismul de funcţionare au rămas chestiuni majore care, în cele din urmă, în ***tematizarea gnoseologică***, au determinat <u>*mutaţia semnului în obiect*</u>!

Semiologia are la bază două axiome, care fac din semn un principiu *sui generis.* Acestea sunt *pansemia* (diferită de semiotica lui Peirce, în care lumea semnifică prin cunoaştere, semnificaţie în gândirea peirceană însemnând cognoscibilitate; aici, totul este semn, deci <u>Lumea semnifică prin Limbă</u>) şi *polisemia* (fiece semn poate avea mai multe semnificaţii) adică: <u>semnificaţia este în acord cu comunicarea</u>.[12] În gândirea stoică se află dihotomia „maieutică" a semnificării, căci, dacă, pentru Peirce, *lumea semnifică prin cunoaştere*, având în vedere principiile logicii, definind semnul ca triadă - *obiect, representamen, interpretant*, pentru Saussure, *lumea semnifică prin limbă*, numind semnul ca diadă - *semnificant şi semnificat* (aici, se observă filiera lingvistică a stoicilor). Filosoful şi lingvistul se regăsesc în susţinerea a cel puţin două principii: [a] nu există gândire fără semne[13]; [b] un semn există doar raportat la diferenţa faţă de altul – principiul pragmatismului, subiacent *diferenţei* saussuriene (principiu activ şi la Derrida): *„În limbă, ca în orice alt sistem semiologic, ceea ce constituie un semn sunt trăsăturile sale distinctive. Diferenţa este aceea care îi dă caracterul, valoarea şi unitatea."*[14] Iar Peirce scria: *„Nu există nuanţă de semnificaţie care să nu poată produce în practică o diferenţă* [5.400][...] *Cum să evităm capcanele limbajului*[8.33] *care constă în a considera o simpla diferenţă gramaticală între două cuvinte drept diferenţă între ideile exprimate"* [15] În acest scop,

BDD-A5413 © 2006 Universitatea din Piteşti
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-26 23:10:45 UTC)

Peirce va introduce principiul sau maxima pragmatică: *„Dacă lucrurile îndeplinesc practic aceeaşi funcţie, să le exprimăm prin acelaşi cuvânt.”* [15] Numite diferit, cele două ştiinţe ale semnului şi semnificării, *semiotica* şi *semiologia*, vor cunoaşte adepţi care se vor implica în statuarea uneia sau a celeilalte. Behaviorismul, prin Ch Morris, L. Bloomfield, va înlocui cunoaşterea prin comportament, pledând pentru un organon al ştiinţelor: *semiotica*, alcătuită din *semantică, sintaxă* şi *pragmatică* - componenta pragmatică se referă la fiziologia limbii, sintagmă ce apare şi gândirea stănesciană!

[III] Simultan cu behaviorismul, ia amploare *structuralismul francez* (Levi-Strauss, Barthes, Foucault, Lacan, Goldmann, Francastel, Noica), care va impune ***tematizarea comunicării***. Dinspre semiologie sau semiotică se observă autonomia limbii faţă de existenţă şi cunoaştere. *Comunicarea* devine paradigma teoretico-metodologică pentru semnificare, iar *limbajul* - faptul cultural prin excelenţă[Levi-Strauss]. În această epistemă modernă, cunoaşterea este facilitată (*în special*) de *codul retoric*, la nivelul căruia se impun figurile de limbaj: metafora şi, cu timiditate, metonimia, apoi de *codul simbolic*, care va genera *„structurile antropologice ale imaginarului”*[Durand] – un pact între *sensibil* şi *inteligibil*. Antropologismul pune temei în *ceva ce exista demult*, dar nu exprimat la nivel de ideologie, şi anume: semnificările şi analogiile la care accede omul în cunoaştere ca „ordinea sălbatică”[Lévi-Strauss]; apoi, *mitul*[16] ca obiect al antropologiei structurale] sau în ordinea percepută prin taxinomii, simboluri şi analogii (pre)moderne [Foucault; Noica], înspre o *„semioză hermetică”*[Eco].

Tehnic gândind, *simbolul semiologic* se prezintă ca semn caracterizat de *atomism* (fiecare semn semnifică individual, pe cont propriu), de *substanţialism* (semnificaţia are ca substanţă conţinutul său, conceptul, reprezentarea) şi de *istorism* (semnul funcţionează ca un acumulator istoric de semnificaţii, eliberarea sensului fiind un proces de interpretare). O dată cu anunţarea perspectivei asupra limbajului ca eveniment, document de cultură de către tematizarea *comunicării*, *atomismul* este schimbat cu *integralismul* [Coşeriu], care vehiculează interpretarea semnificării semnului doar determinat de existenţa sistemului semnificant, înţelegându-se procesarea de semnificanţă; *raţionalismul* (sau *cartezianismul)* prin care semnificaţia, produs al diferenţelor, al opoziţiilor, va înlocui *substanţialismul*, iar *istorismul* (diacronism) va ceda locul *descriptivismului* (sau *sincronismului)*, prin care se pledează pentru conservarea semnificaţiei iniţiale. Acesta fa fi cadrul investirii în drepturi a noii tematizări **[IV]** ce va avea ca duct *Lumea ca intertext*!

[Paranteză tehnică]. Considerăm că trilema ontică– *lucru*(1), *idee*(2), *semn*(3)– se continuă în contemporaneitate cu: *obiect-avatar al conştiinţei*(4), *obiect estetic* (ontos cucerit de *actele de limbaj*) sau cum „respiră” în opera stănescului: *„limbajul ca obiect”*(5) şi, respectiv, *obiect - praxiologic (praxis)* ca *joc al actelor de limbaj*(6), propunând conceptele ontice de: *intertext* (4a) prin discursul modern, *metalimbaj* (5a) prin discursul neo-modern şi *hipertext* (6a) la nivelul discursului postmodern. Dar să observă derularea „evenimentelor” ontice consumată simultan cu *hermeneutica eului*!

[Revenire ...]. Fiecare din aceste concepte ontice are în vedere un anume duct al instanţei interpretative, iar, simultan cu acest duct, reţine atenţia *natura logosului*, în relaţie cu lumea, cu textul sau cu alteritatea: o varietate a logosului de la aspectul semantic până la un logos universal!

BDD-A5413 © 2006 Universitatea din Pitești
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-26 23:10:45 UTC)

[IV] De ce susținem ca cerința actuală *universalizarea limbajului*? În modernism, pe lângă *intertextualitate*, la nivelul limbajului se observă fenomenul inserției neobosite a *actelor de limbaj* cu specific stilistic cu rol în definirea stilurilor funcționale. Prin intertextulaitate, se consemnează ***tematizarea pragmatică***. Acțiunea agresivă a *retoricului specializat* pe „tip de limbaj" se continuă şi în contemporaneitate, fapt argumentat, spre exemplu, prin desprinderea, din sistemul stilistic al idiomului (de obicei, limba națională) sau a variantelor care nutresc spre (auto)definire în impunerea lor ca stil funcțional. Insistându-se pe *competența expresivă* a limbajului specializat, acțiune dublată de factorii socio-culturali, perspectiva limbajului ar fi sumbră. S-ar pierde din vedere *competența elocuțională*. Or, în salvarea cuvântului, ca imanență a antropos-ului, se ține cont de anume competențe lingvistive: *elocuțională, idiomatică, expresivă* [Coşeriu]. Specializarea actelor de limbaj pe domeniu de activitate umană ar umbri comunicarea şi, indirect, limbajul ar prezenta o intersubiectivitate ... restrictivă, paradox care ar duce la izolarea iminentă a vorbitorilor. Natura intersubiectivă a limbajului are ca repere filosofia anticilor şi intenționalitatea [cf Husserl] din analiza psihologică ca raportare a transcendentalității la obiect, stil ce impune revenirea la percepție (intuiție şi reprezentări) spre a ajunge la organizarea subiectivă a obiectelor (Lumea, realul) – demers intenționat presupus de mişcarea genezei, particularitate gândită ca structură psihologică a conştiinței activă la nivelul acestei tematizări ce reține prin raportul *obiect – conştiință,* în general.

[V] Prin urmare, susținem că, în neo-modernism, omul trăieşte consecințele unei angoase a prizonieratului într-un limbaj specializat profesiei, şi anume: izolarea de Celălalt, dificultatea comunicării cu Altul, incertitudinea identitară (*cine este*?) prin pierderea ductului cu alter ego-urile. Putem aprecia că se validează o nouă dimensiune a limbajului: ***estetizarea***, care se impune ca *tematizare*.

[VI] Omul îşi poate salva libertatea doar gândind un mod de spargere a codului sau *grilei retorice specializate* prin *deconstructivism*: *„procedeu ce trebuie să demoleze eşafodajul ontologic"* [17], mijloc clădit de filosofie prin *centrarea rațiunii pe subiect*. Analizând textele predecesorilor (Saussure, Husserl Rousseau), J.Derrida sporeşte *primatul retoricii* asupra logicii: *„primatul semnificației față de semn, al vocii față de scriitură*". Deconstrucția, altfel spus, semnifică ruptura cu tradiția anticilor. În conceptul de structură s-a produs „evenimentul" ce are *„forma exterioară a unei rupturi şi a unei redublări"*[18]. Structural, centrul este gândit ca *un afară şi un înăuntru sieşi, un dincolo şi un „încoace" al centrului*! Structura realului, în măsura în care există, nu mai este raportată la un centru, fiindcă acesta se poate afla oriunde: centrul constă într-o serie de substituiri de centre prinse într-o istorie sau „evenimente" ale sensului, astfel încât: *„Conceptul de structură trebuie gândit ca [...] o înlănțuire de determinări ale centrului. Centrul primeşte, succesiv şi într-un mod reglat, forme şi denumiri diferite"* [18]. Formele, denumirile de centre nu sunt decât *metafore şi metonimii* constituite în subiecte de interes pentru istoria metafizicii şi filosofiile occidentale[apud Derrida]. Centrul se dezice de ... centru: *„Conceptul de structură centrată este, într-adevăr, conceptul unui joc întemeiat, constituit pe baza unei imobilități fondatoare şi a unei certitudini liniştitoare care, ea însăşi, se sustrage jocului. Pe baza acestei certitudini, angoasa poate fi stăpânită."*[19]

Mai reținem că forma matricială a structurii constă în *„determinarea ființei ca prezență, în toate sensurile acestui cuvânt"* [18], paradigmă stilistică *sui generis* în care se

BDD-A5413 © 2006 Universitatea din Pitești
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-26 23:10:45 UTC)

înscrie şi opera poetică şi eseistică a lui Nichita Stănescu. Într-adevăr ne aflăm într-o ipostază inedită a modernității: *postmodernitatea* sau*„modernitate târzie”*[Vattimo], *„ontologie a declinului”,* sintagmă acceptată doar în contextul deconstrucției ca avertisment asupra unei iminente „declinări” ontice ca re-aşezare, re-definire, şi nu pierdere, cădere.

Vom numi această de-a şasea ***tematizare****: **praxis*** - ca adnotare la adevărul conceptelor *„praxis cotidian intramundan”* şi *„text universal”* ale lui Derrida: *logos universal* ! Apreciem că *deconstructivismul* este vizibil doar în opoziție cu *estetismul*, lucru ştiut de altminteri: nimic nu ar demara, darmite să existe, să se impună ca prezență activă, dacă nu ar fi pus în balans, în contradicție cu o altă existență de natură identică. Dintotdeauna în numirea realului a acționat *principiul dihotomic*: ca existență, ceva neagă altceva, ceva se construieşte pe altceva-ul deja existent. În momentul în care unul dintre reclamații iminenți în ecuația dialectică a existenței sucombă, celălalt termen devine static, inert, scalar, monoton, trăindu-şi agonia sfârşitului. Dihotomia acționează *simultaneitatea* ca principiu revelator al existenței. Principiul simultaneității este invocat în toate textele stănescului, fie discurs liric, fie discurs eseistic. Observăm că tematizările filosofice au în vedere atât geneza, cât şi structura sensului!

3. Text & Lume. În **artă**, *comunicarea,* simultan petrecută cu discursul modern al cunoaşterii construit pe dialectica *sacru – profan*, prin *vocile imaginarului,* reclamă în special *inteligibilul* (universalii semantice ce subscriu unui imaginar poetic, precum: *rațional – irațional, intelectual – afectiv, logic – prelogic*, toate reduse la un *ludic ... al actelor de limbaj*). Capcana inteligibilului a constat în excluderea din grila identitară a omului primitiv, arhaic, al maladivului [cf Freud] aflat în ipostaza bolnavului psihic, al naivului, recunoscut şi în femeie sau copil. Acelaşi principiu competitiv (concurența cu natura, *mimesis*-ul aristotelian) a funcționat la anticii greci prin excluderea barbarilor, la creştinii ce-i ignorau pe păgâni, iar contemporaneitatea concurează cu *semnificativul*, expresia nobilă a raționalului, de unde interesul pentru un asiduu proces de semnificanță şi comunicare. Raționalul, exerciții ce trimit la cartezianism, raționamente, gândire abstractă, discursivitate generatoare de semnificanță prin inferențe, se impune ca mecanism agreat, în special, de eseu, atât la nivelul compoziției, cât şi al conținutului, propunându-i o anume *etică* – ordine a spiritului, spre o igienă a minții! De fapt, *eticul* este principiul recunoscut în istoria omenirii (filosofie, artă, cultură) ca spirit ordonator într-o posibilă maieutică despre *„existente”*, numite fie *lucru, idee* sau *semn*, fie *obiect*, fără de care nu s-ar vorbi despre *óntos* sau *„existând”*.

Aşadar, la nivelul tematizării actuale comunicaționale, se remarcă mutația prin care Lumea este dată, oferită prin comunicare, lucrul nemaifiind decât un semn între semne, de natură *„meta-”*! Astfel Lumea va fi o *metaviziune*: *O viziune a viziunii, Respirări, Rem* sau *meta-lume* manifestându-se prin *meta-text*! Primordialitatea semnului se validează prin raportul de necesitate între Lume şi Limbă: R-TEXT, concept cu care operează lingvistica textuală asupra sensului (şi a celui poetic)! *„Logos-ul lumii noastre este inteligibilitatea semnificantă, întemeiată de limbă, de existența sistemelor semnificante. El se întemeiază pe codaj-decodaj, metaforă-metonimie, analogii arhetipale şi diferențe pertinente şi totul este dat în simultaneitate. Se neagă astfel ontologia profunzimii şi originii, tot aşa cum criticismul kantian negase mai vechea ontologie a transcendenței”.* [19] Simultaneitatea „pe-trecerii” sau transgresarea antinomiilor ontice – *esență vs aparență, exterior vs interior,*

BDD-A5413 © 2006 Universitatea din Pitești
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-26 23:10:45 UTC)

calităţi primare vs secundare, profunzime vs suprafaţă, original vs copie – desfiinţează modelul *fabulei*, al eposului anunţat de Nietzche în favoarea unui proces de semnificare: *textura*; suprafaţa semnificantă, care argumentează că **Textul este Lumea**, spaţiul valoric (în sens axiologic) se asociază unei intensificări temporale spre a redefini, spre a umple cu semnificanţă matricea stilistică a operei de artă: la Nichita Stănescu, totul se petrece în numele poeziei!

Cât despre *mimesis, catharsis şi mithos,* ca surse mereologice (maieutica), acestea rămân pe poziţii şi în postmodernitate - *„Hai să îngrozim natura!”*[Stănescu] e strigătul cu care poetul asaltează *realul*. Textul (poetic, eseistic) este o meta-lume ... o „răzgândire” asupra ontosului [cf Stănescu]! Şi este dintodeauna literatură (discurs literar). În opinia lui Habermas, textul filosofic fiinţează la nivelul unui discurs literar, căci dispare diferenţa de gen (de domeniu, de disciplină). Orice text, indiferent de raţiuni, poate fi inserat în discursul literar. Chiar Nichita Stănescu sublinia că adevărata comunicare este literară: *„Vorbirea este şi sensul literaturii”*(s.n.)[20]

Ipostaziind, sensul total al discursului literar, Derrida vorbea de *„textul universal”,* accentuând primatul retoricii prin calităţile stilistice ale textului (faţă de logică, prin care, conform unui sistem de reguli, doar anumite texte argumentative pot fi analizate). Astfel: *„Ne rămâne doar scriitura, care se scrie pe sine, ca mediu în care fiecare text este întreţesut cu toate celelalte. Fiecare text în parte, fiecare gen particular şi-a pierdut deja autonomia, înainte de a ajunge să se manifeste, în favoarea unui context care înghite totul şi a unui proces incontrolabil de producere spontană de text.”* [21] Or, ce altceva este expresia *hemografiei* stănesciene? *„Te scrii pe tine pe dinlăuntrul sufletului tău mai întâi, ca să poţi mai la urmă să scrii pe dinafară sufletele altora*..."[Stănescu, *Hemografia*] Dar *hemolexia*? *„Eu nu sunt altceva / decât o pată de sânge /care vorbeşte!”* [Stănescu, *Autoportret*]

Că literatura este o „activitate” nu e doar un adevăr evident, ci este mai cu seamă condiţia-i de existenţă. Citatele stănesciene de mai sus sunt varietăţi de metadiscurs ce percep activitatea scriitoricească, comunicarea literară ca pe un proces dinamic.

Critica, teoria şi practica analizei literare vehiculează o diversitate de termeni pentru „activitate”, precum: producere, productivitate, semioză, semnificanţă, generare textuală. Activitatea este prezentă atât în spaţiul *poiein*-ului ca „facere” a obiectului literar, cât şi în spaţiul receptării, în care textul este refăcut prin actul (re)lecturii. Referindu-se la „activitatea” ... poeticească, N. Stănescu vorbeşte despre *fenomenele pre-poetic şi pre-etic, acte ale comunicării poetice, hemografia, hemolexia* fiind variante la o meta-scriere!

Note:

1. Ricœur, P., *Metafora vie*, Univers, Bucureşti, 1984, p. 342
2. Ricoeur, *Metafora vie*, Univers, Bucureşti, 1984, p. 336
3. Vlad, C., *Textul aisberg*, Casa Cărţii de Ştiinţă, Cluj-Napoca, 2000, p. 45
4. Coşeriu, E. , *Lecţii de lingvistică generală*, ARCC, Chişinău, 2000, pp. 233-249
5. Ricœur, P., *Metafora vie*, Univers, Bucureşti, 1984, p. 339
6. Vlad, C., *Textul aisberg*, Casa Cărţii de Ştiinţă, Cluj-Napoca, 2000, p. 46
7. Aristotel, *Metafizica,* IRI, Bucureşti, 1999, cap. A 981 a
8. Ricœur, P., *Metafora vie*, Univers, Bucureşti, 1984, p. 340
9. Prin context acceptăm cadrul descriptiv propus spre definirea raportului ***context*** vs ***circumstanţă*** de către Umberto Eco: *„contextul se referă la o serie de posibile texte ideale”*

BDD-A5413 © 2006 Universitatea din Piteşti
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-26 23:10:45 UTC)

față de circumstanța definită ca *„o situație externă în care poate să apară o expresie împreună cu contextul său.”* [Eco, 1996: 307]

10. Sacrul ca hierofanie şi / sau cratofanie, cu prelungirile continuate în simbolul *religios* şi *mit* (hierofania), respectiv în *gândire magică* şi *ritual* (cratofania), gestionează „polaritatea primă a cuvântului şi gestului, a demersului şi a discursului, precum şi ridicarea gestului operațional la nivelul semnificării cuvântului.” [Codoban, 2001: 9]
11. Codoban, A., *Semn şi interpretare...*, Dacia, Cluj-Napoca, 2001, p. 7
12. Apud Codoban, A., *Semn şi interpretare...,* Dacia, Cluj-Napoca, 2001, pp. 18-19
13. Fără ajutorul semnelor, noi am fi incapabili să distingem în mod clar şi constant două idei.” [Saussure, 1998 : 155]
14. Saussure, F., *Curs de lingvistică generală*, Polirom, Iaşi, 1998, p. 168
15. Peirce, Ch. S. , *Semnificație şi acțiune,* Humanitas, Bucureşti, 1990: 5.399 / 5.33
16. Codurile mito-logic şi mito-morf discutate de Levi-Strauss au fost de interes şi pentru Derrida, care, în desemnarea scriiturii, va apela la contextul mitopoetic
17. Habermas, J., *Discursul filosofic al modernității...,* All, Bucureşti, 2000, p. 186
18. Derrida, J., *Scriitura şi diferența,* Univers, Bucureşti, 1998, pp. 375-376
19. Codoban, A., *Semn şi interpretare...*, Dacia, Cluj-Napoca, 2001. pp. 15-16
20. Stănescu, N., *Fiziologia poeziei*, Eminescu, Bucureşti, 1990, p. 20
21. Derrida, apud Habermas, J., *Discursul filosofic...,* All, Bucureşti, 2000, p. 187

Bibliografie

Aristotel, *Metafizica,* trad. Ştefan Bezdechi, IRI, Bucureşti, 1999

Ricœur, P., *Metafora vie*, trad. şi cuvânt înainte: Irina Mavrodin, Univers, Buc., 1984

Coşeriu, E., *Lecții de lingvistică generală*, ARCC, Chişinău, 2000

Codoban, A., *Semn şi interpretare. O introducere postmodernă în semiologie şi hermeneutică,* Dacia, Cluj-Napoca, 2001

Derrida, J., *Scriitura şi diferența,* trad. Bogdan Ghiu, Dtru Țepeneag, Univers, Bucureşti, 1998

(De) Saussure, F., *Curs de lingvistică generală*, trad. Irina Izverna Tarabac, Polirom, Iaşi, 1998

Eco, U., *Limitele interpretării*, trad. Ștefania Mincu. Daniela Bucşă, Pontica, Constanța, 1996

Peirce, Ch. S., *Semnificație şi acțiune,* prefața: Andrei Marga, trad. Delia Marga, Humanitas, Bucureşti, 1990

Habermas, J., *Discursul filosofic al modernității (12 prelegeri),* studiu introductiv: Andrei Marga, trad. Gilbert Lepădatu, Ionel Zamfir, Marius Stan, Ed. All, Bucureşti, 2000

Vlad, C., *Textul aisberg*, Casa Cărții de Știință, Cluj-Napoca, 2000

BDD-A5413 © 2006 Universitatea din Pitești
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-26 23:10:45 UTC)